

V refleksiji *pretečenega toka* besed se zaveš, kako je v obliki njihovih senčnih slik sameval čas. V migotanju senc je prasketal. V *naporu forme* se besede upirajo njegovemu ognju. Tudi če bodo izkapljale v nič, jih ta težnja opravičuje.

Ko pišeš, *mineš* v komadu časa. Pustiš *poskus sledi*.

Jurij
Rojs

Novejša slovenska proza v ruskih prevodih

V razpravi skušam oceniti ruski prevod Kosmačeve *Balade o trobenti in oblaku*¹ (Ballada o trube i oblake) v prevodu Aleksandra Romanenka ter povesti in zgodbe Juša Kozaka², ki so jih prevedli: *Lectov grad* (Prjaničnyj zamok), *Leteči angel* (Letajuščij angel) *Passer domesticus* — M. Ryžova; *Gašper Osat*, *Gledališka garderoba* (Teatral'naja kostjumernaja) — M. Beršadska; *Tuja žena* (Čužaja ženščina) — N.

Lebedeva in *Silhueta slikarja Vesela* (Siluèt xudožnika Vesela) — E. Rjabova.

Obe knjižni izdaji imata spremno besedo: Timur Gajdar seznanja ruskega bralca z deli Cirila Kosmača, kaže njegov življenjski in pisateljsko-ustvarjalni boj. Dotika se okvirno tudi zgodovine in geografskih značilnosti Slovenije. Kosmačev »zvok trobente« zadoni skozi njegove besede kot veliko priznanje slovenski umetnosti.

V drugi knjigi je napisala obsežnejšo študijo o Jušu Kozaku Maja Ryžova, ki je tudi oskrbela izbor Kozakovih del za to izdajo. V razpravi omenja, da je pisatelj J. Kozak »eden izmed največjih predstavnikov kritičnega realizma v slovenski literaturi XX. stoletja in da se je vedno odzval vsem pomembnejšim zgodovinskim dogodkom svojega naroda« (str. 3). Nato skrbno oriše važnejše dogodke iz njegove pisateljske biografije in poda pomembnejša dela po njihovem kronološkem nastanku. Literarne razčlenitve romanov Šentpeter, Celica, Lesena žlica in povesti *Lectov grad*, po kateri ima knjiga tudi naslov, *Gašper Osat* ter pripovednoesejistične knjige *Maske* so vredne vse pozornosti. Junaka povesti *Gašper Osat* primerja z revolucionarjem Naguljnovom iz romana M. Šolohova *Zorana ledina*. Slovenskemu *Gašperju Osatu* priznava samobitnost in specifikko svojega časa. Po Ryžovi so v tem delu, kakor tudi govori slovenska literarna kritika, značilne črte socialističnega realizma. Zanimivo je tudi, kako to povest uvršča v jugoslovanski kulturni prostor: »To je eno izmed boljših literarnih stvaritev ne samo

¹ Ballada o trube i oblake, Roman gazeta, Moskva 1973, št. 1.

² Juš Kozak, Prjaničnyj zamok, Povesti i rasskazy, Leningrad 1974.

v slovenski, ampak nasploh v jugoslovanski literaturi o prvih povojnih mesecih v državi« (str. 15).

Ker ruski prevodi nimajo označenih izvirnikov, sem slovensko besedilo sam izbral kot primerjalne tekste³. Ob analizi uporabljam kratici IJ in SJ⁴. V osnovi moje obravnave je besedni sestav in slovničen ustroj s stilistično rabo jezikovnih sredstev ruskega in slovenskega jezika. Danes, ko že v znatnosti obstaja bogata literatura o teoriji prevajanja za svetovne jezike (npr. angleščino, francoščino, nemščino . . .), je toliko bolj boleče, ko se pri ocenjevanju ne moreš opreti na teoretične izsledke slovensko-ruskega prevajanja. Marsikatero pobudo sem sprejel od Ja. Reckerja⁵, ki pravi: »Naloga prevajalca je podati s sredstvi drugega jezika celotno in točno vsebino izvirnika, tako da se ohranijo njegove stilistične in ekspresivne posebnosti«⁶. Prav zato skušam ugotoviti: I. *ekvivalente, ki nastajajo zaradi istovetnosti stilno označenih besed, variantne in kontekstualne ustreznosti ekspresivno-stilistične osnove prevoda*; II. *prevod frazeoloških enot, vezniških besed, nekaterih, tipično slovenskih izrazov, ki nimajo ekvivalenta v ruskem jeziku* in III. *različne oblike prevajalskih transformacij*. Pod ekvivalentom pojmem stalno enakovredno ustreznost besed, neodvisno od konteksta, kakršno navajajo dvojezični slovarji, čeprav se zavedam, da ne morem imeti teh pokazateljev za dokončno resničnih. Ekvivalenti so lahko polni in delni, absolutni in relativni. Zadnji se razlikujejo od prvih po stilistični in ekspresivni oznaki. Variantne ustreznosti ugotavljam med besedami v tem primeru, ko v SJ obstaja nekaj besed za oznako enega in istega pomena leksikalne enote. Tu gre včasih za sinonime, večkrat pa tudi ne, saj se lahko besede med sabo v večji ali manjši meri pomensko križajo. Kontekstualni pomeni nastanejo v procesu govora glede na okoliščine, v literarnem besedilu pa je odvisen pomen besede od širšega konteksta, od konteksta sosednjega stavka ali celo od vsebine celega odstavka. Tu se pogosto srečujemo z nujnostjo leksikalne transformacije, temelječe na logičnem premisleku, ko v kontekstu za tujo besedo srečujemo domačo (v našem primeru rusko), kakršno ni navedena v slovarju. V širšem pomenu obsega izraz »transformacija« tudi najrazličnejše gramatikalne spremembe in prevod nekaterih sintaktičnih konstrukcij, kar je v bistvu stilističen problem, ki zahteva pretes ne samo v lingvističnem, marveč tudi v literarnozgodovinskem prerezu⁷. Pri tem mislim zlasti na najrazličnejše periode v literarnem delu, ko imamo večje skupine besed — zloženo stilistično-sintaktično celoto, kjer lingvistika odpove brez skrbne literarne analize umetniškega ustvarjanja pisatelja.

I.

1. Balada o trobenti in oblaku se začena: »*Bridko je donela trobenta in na sinjem nebu je mirno plaval bel oblak*« — »*Pečal 'no pela truba, i v golubom nebe bezmjatežno plylo beloe oblako*«⁸ (1 — 7), kar ustreza izvir-

³ Ciril Kosmač, ID II, MK, Lj. 1970; Juš Kozak, Lectov grad, Lj. 1929; Juš Kozak, Gašper Osat, Lj. 1949; Juš Kozak, Maske, Lj. 1960.

⁴ IJ. — izhodiščni jezik; SJ — sprejemni jezik.

⁵ Ja. I. Recker, Teorija peregoda i perevodčeskaja praktika, Moskva 1974.

⁶ Glej: Ja. I. Recker, citirano delo, str. 7.

⁷ Več o tem: Darko Dolinar, Vprašanje o prevajanju v literaturni vedi, SR 1977, št. 2—3.

⁸ Prva številka pomeni slovenski tekst, druga ruski.

niku; ekvivalentna so tudi zemljepisna imena: v *Robeh* — v *Robax* (14 — 3); *Zasekarjeve čeri* — *Zasekar'evy porogi* (28 — 7); *Dolenjska pokrajina* — *Dolen'skij kraj* (76 — 19); *Tolminska dežela* — *Tolminskaja storona* (76 — 19). V duhu ruskega jezika se uporabljajo slovenska krajevna imena tudi v stavku. Tu gre zlasti za rabo imen s predlogi in za sprejem slovenskega imena, ki se ne prevaja in se kot tuje lastno ime uvrsti v kategorijo nesklonljivih samostalnikov, npr.: »*Gremo v Višnjo goro*« — »*My pojdem na Vyšnjuju goru*« (8 — 168) in iz *Petanje vasi* — *ot Petan'e* (14 — 176) — M. Beršadska.

Epitet za slov. *mrzel* ustreza rus. *xolodnyj*. V Baladi in prevodu se v enem stavku kar devetkrat ponovi (81 — 20). Neizbežnost smrti, nenehno spremljajoča človeka, ki se kot simbol trpljenja zrcali v Cankarjevi prispodobni »križ na gori«, pride do izraza v obravnavani Baladi s primerjavo: »*Da, prav tako je, kakor bi sama smrt sedla vrh gore, položila svojo velikanško koso čez vso dolino in jo zdaj kleplje nad mojo glavo . . .*« — »*Da imenno tak sama smert'sela na veršine gory, položila svojo ogromnu kosu na vsju dolinu i teper' točit eë u menja nad golovoj . . .*« (45 — 11 — lahko zapišemo, da je citirani kontekst ustrezno preveden. Biblijsko vzvišene besede: »*Trobertal je angel dolžnosti . . .*« — »*Zov truby — zov angela dolga . . .*« 64—65 — 16) in ljudska šegavost, s kakršno Kosmač komponira ubranost notranjega psihičnega dogajanja z zunanjim utripom narave: »*In ob potoku še zmeraj gredo tiste tri vrbe, tri tetke, tri kosmate babnice*« — »*Po bregu šagajut tri ivy, tri tetki, tri kosmatye baby*« (76—19), so prisotne tudi v prevodu.

Za *kmeta* nahajamo izraza *xozjain, krest'janin* (7 — 2), ja *smrekov gozd* — *sosnovyj les* (15 — 4), lahko bi bil tudi *elovyj les; hrust* je preveden kot *bogaty'* (19 — 4), sinonimični ruski izrazi so: *gerkules, silač, ispolin, velikan*.⁹ Menim, da daje *bogaty'* večjo vsebinsko težo; prav s to besedo poimenujejo Rusi junake iz njihovih epskih ljudskih pesmi, kot je npr. Il'ja Muromec, nič manj junaka pa tudi ni v Temnikarju. *Hudičeve krote* so *kroty psoglavye* (28 — 7), v slovarju Dalja¹⁰ imamo še pridevnike *psovidnyj, psobraznyj, pesovatyj, psovatyj* (čem libo soboju na psa poxožij). Pogovorna¹¹ varianta *hostar* za *partizan* je v prevodu podana kot *lesovnik* (26 — 6), kar je po Dalju *lesnoj dux, pugalo, domovoj, polevoj, vodjanoj. Nekakšna žalost je nevedomaja pečal'* (43 — 10), sinonimi so *grust', toska, gore, bol', skorb', gorest', sokrušenie, — kručina* ima kvalifikator narodno-poët., a slovar Ožegova¹² navaja, da se uporablja beseda »v narodnoj slovesnosti«. Iz navedenega lahko zaključimo, da je izbral prevajalec kljub številnim sinonimom pravilni izraz, saj se v Baladi žalost stopnjuje v obup, tesnobo in bridkost. Ruskemu pojmovnemu svetu pomeni ravno beseda *pečal'* »čustvo grusti i skorbi, sostojanje duševnoj goreči«. *Samotna kmetija* je v prevodu *xutor* (50 — 12), *kolovoz* — *proselok* (54 — 13); *zidanica* ima kar tri različne prevode: *vinnyj pogreb* (60 — 15), *dom* (76 — 19) in *pogrebok* (168 — 43). Pri besedi *vila* ima oznako: »Skazočnoe suščestvo južnoslavjanskogo fol'klora« (61 — 15); za *junaštvo* imamo *udal'stvo* (66 — 16),

⁹ Z. E. Aleksandrova, Slovar' sinonimov ruskogo jazyka, Moskva 1969.

¹⁰ Tolkovyj slovar' živago velikoruskogo jazyka Vladimira Dalja, S. Peterburg-Moskva 1880—1881—1882.

¹¹ Slovar slovenskega knjižnega jezika, Lj. 1970, 1975.

¹² S. I. Ožegov, Slovar' ruskogo jazyka, Moskva 1973.

ki sodi v pogovorno zvrst jezika, nevtralnno bi bilo *udal'*, *molodečestvo*, *otvaga*, *lixost'*, *besšabašnost'*, *otčajannost'*, *lixačestvo*. V pogovorno zvrst sodi tudi *uxarstvo*, v knjižno pa *bravada*. *Potok* prevaja z *rečuška* (76 — 19) — ta ruski izraz sodi v pogovorno zvrst jezika. Beseda, kakor se zdi, ni posrečeno izbrana. Na isti strani prevoda imamo za *potok* izraz *reka*. Kosmač rabi v kratkem odlomku kar trikrat besedo *potok* (76). Ista beseda živi tudi v ruščini. Slovar Ožegova daje k njej pojasnilo: »stremitel'no tekuščaja vodnaja massa, reka, ručej«. Slov. *potok* bi še nemara najbolj ustrezalo rus. *ručej*. V našem primeru gre za dolino, kjer nam daje pisatelj oris Tihega dola. Zdi se, da rus. izraz *reka* — s predstavnim svetom povprečnega Rusa — daje vtis ravninske reke, ob katere rokavih je zares zamočvirjen svet.

Stavek: »In človek je resnično velik samo takrat, kadar se ne zaveda svoje veličine« — »Ved' človek vo istino velik togda, kogda sam ne vedaeť o svoem veličii« (90 — 23) je v ruskem jeziku pridvignjen, ker ima zastarelo besedo *vedaeť* in vzneseno besedo *veličie*. Nevtralni izrazi bi bili *znat'*, *veličestvennost'* in *veličavost'*. Tudi v naslednjem ruskem stavku je opaziti vznesenost za slov. neoznačen pojem: »Nastal je trenutek popolnoma prazne tišine« — »Na mig vocarilas' pustaja nastorožennaja tišina« (104 — 26). Premik je povzročil glagol *vocarilas'*, ki ima kvalifikator vzneseno, neoznačena glagola pa sta *nastat'* in *nastupit'*. Vzneseno zveni tudi rus. prislov *naveki* za slov. *neizbrisno* (116 — 29); *obglavljenje* ustreza rus. knjiž. izrazu *obezglavlennye* (116 — 29), kar je samostalniško rabljen pridevnik.

Pogovor Temnikarja s soncem dobi razsežnosti epske izpovedi, kakršno srečamo v ruskem srednjeveškem epu Spev o Igorjevem bojnem pohodu:¹³ »Zdaj grem v Robel! je odločno rekel in njegov glas je bil jeklen. S o n c e je prikimalo.« — »Teper' ja pojdu v Roby!« metalličeskim golosom skazal on, vzgljanuv na solnce. Solnce kivnulo.« »Oni sožgli moj dom, ubili moju ženu, syna i doč'!... Ponimaeš? Solnce snova kivnulo« (122 — 31). Patriotski čut Temnikarja, preprostega človeka, ki je povezal usodo slovenske dežele s svojo individualno, je s takšnim refrenom v prevodu močno poudarjen (primerjaj pogovor Jaroslave s soncem, citirano delo, str. 34). Nasploh je v prevodu za slov. stilno neoznačene besede pogostokrat izraz s kvalifikatorjem knjiž. in zastar.

Kmalu potem, ko se v Baladi identificira živa in mrtva narava, zaslišimo trebento: »... v njenem zvoku je bila še neka druga, globlja žalost, pravzaprav že bridkost« ... eč zvuki sami po sebe roždali bolee globokuju, neizbnyuju tosku« (131 — 33) in nekoliko naprej postavi Peter Majcen vprašanje: »Mar res oznanja smrti?« — »Neuželi ona v samom dele predrekaet gibel'?!« (131 — 33). Prilastek *neizbnyyj* se rabi v knjižni zvrsti, glagol *predrekat'* je zastarel nasproti neoznačenemu *predskazyvat'*.

Do VII. poglavja prevaja Romanenko termin *novela* z *istorija*, na zadnji strani zasledimo še izraz *povest'*. Če upoštevamo razlago za »povest'« in »istorija« v ruskem Enciklopedičnem slovarju¹⁴ in če torej prevod uporablja oba termina, se zdi, sodeč tudi po primerih, ko za literarni zgled daje »povesti« in »istorije« Puškina ter Gorkega, da je Kosmačeva novela postavljena na visoko umetniško raven.

¹³ Slovo o polku Iгореve, Prevod Apollona Majkova, Jaroslav' 1973.

¹⁴ Enciklopedičeskij slovar' v dvux tomax, Moskva 1963, 1964.

2.

M. Ryžova prevaja *zidanice z mazanki* (5 — 21), kar dejansko pomeni v ruščini koče iz ilovice; *kres* — *den' Ivana Kupaly* (6 — 22); *mlaka* — *bolotce* (6 — 22); *kozolec* — *stog sena* (21 — 7); *visoko žito* — *vysokaja pšenica* (8 — 24); *oponašanje čuka* je *sovinyj krik* (8 — 25) — rus. je *čuk syč*; *prvi hlapec* — *staršij rabotnik* (9 — 26), kar je smiselno bolje izraženo, kot če bi rabila za *hlapec* izraz *sluga* ali *batrak*. Pač pa rabi za *hišne posle* izraz *domočadcy* (15 — 34), kar ima v obeh jezikih kvalifikator star., enako še izrazi *kamrica* — *svetelka* (16 — 35), *grešnik* — *grexovnik* (49 — 75), *dnina* — *podennye raboty* (50 — 76).

Za Kozakov jezik v izvirniku in prevodu je značilen rahel premik leksike in frazeologije v pogovorno jezikovno zvrst. Tudi ruski jezik Maje Ryžove se je približal živemu ljudskemu jeziku. To nam potrjujejo izrazi, kot npr.: *naveličan* (biti) — *opostylet'* (21 — 41); v *spanju* — *sproson'ja* (23 — 41); *požrešnež* — *obžora* (47 — 73); *muzati se* — *uxmiljat'sja* (49 — 75); *cepec* — *bolvan* (49 — 76); *ubiti se* — *rasšibit'sja* (53 — 80); *zajecljati* — *promjamlit'* (71 — 104) idr.

3.

M. Beršadska prevaja prav tako z dokajšnjim poslušom za slovenski jezik. Medtem ko je pri Ryžovi *fajmošter* preveden s *pop* (48 — 74), *župnik* s *svjaščennik* (48 — 75), ima M. Beršadska tudi za *farje* izraz *popy* (6 — 166), za *kozolec* pa *saraj* (6 — 167), kakor ga navaja slovensko-ruski slovar¹⁵, ali pa besede ne prevaja: »*Gašper ni mogel nikoli več pozabiti, kako so ga njene močne roke pritisnile ob seno v kozolcu*« — »*Gašper ne mog zabyt', kak eš sil'nye ruki vperveje obnjali ego*« (6 — 167); *kamrica* je *kamnata skleda* — *tarelka* (7 — 167), ustrežnejše bi bilo *miska*; *lonec mleka* — *kastrjulja moloka* (22 — 184), *lonec s fižolom* je spet *kastrjul'ka s fasol'ju* (24 — 187), čeprav je *lonec* rusko *goršok*. Po vsej verjetnosti so tudi v preteklosti ruski kmetje kuhali v pečeh v »gorškax«, tega si sicer ne upam trditi, ker premalo poznam življenje ruskega kmečkega človeka. Slov. *ognišče* nima ustrezne ruske paralele, zato je umesten rus. izraz *peč'* (21 — 184), *oni svet* je rus. *tot svet*, nahajamo pa *ètot svet* (24 — 186). *Popevčica* je rusko *častuška* (30 — 194) — zdi se, da tudi ta izraz ni adekvatno izbran, saj je ritem častuške nekaj čisto drugega kot slovenska alpska pesem. Prav gotovo pa tudi pride prevod s takšnimi, tipično ruskimi besedami, bliže Rusom v srce. Po drugi strani pa je res, da sodobni rus. izraz za popevko »*ëstradnaja pesnja*« nikakor ne bi bil na mestu. Glagol *lajati* je povzročil tudi pomensko neustreznost: »*Šarec* (mitraljez) je začel *lajati*, tj. streljati, je prevedeno — »*Zalajala sobaka*« (34 — 197). Slovenska lastna imena za živali so rusificirana. Že pri Romanenku smo imeli za kravo *Ciko* izraz *Pestruxa* (70 — 17), tu pa imamo za konja *Prama* — *Gnedoj* (60 — 227), za *Serec* pa *Belyj* (60 — 227) — treba je omeniti, da je zapisano v IJ in v SJ lastno ime v zadnjih dveh primerih z malo začetnico. Izraz za *globoko prst* — *černožem* (61 — 228) bržkone ne ustreza; kdo pozna geografske značilnosti Slovenije, ve, da »*črnožema*« ni v Sloveniji. Neljuba pomota je tudi v naslednjem stavku: »*Nikomur ne morem*

¹⁵ Dr. Janko Kotnik, Slovensko-ruski slovar, Lj. 1967.

prepustiti tečaja za mehanike . . .« — »Vot toľko nekomu budet vesti kursy po mexanike . . .« (98 — 269). Gre namreč za zamenjavo samostalnika delujoče osebe, tj. mehanik, s samostalnikom mehanika kot fizikalna veda. *Južina* se v slovenščini uporablja za *kosilo* in *malico*, nikakor pa ne za *večerjo*, kar je rus. *užin*, ta izraz imamo namreč v prevodu (105 — 277).

Tudi M. Beršadska spretno presaja slov. besede iz različnih jezikovnih zvrsti v ruščino. Tako dobi npr. slovenski stavek v prevodu močnejše stilne premike: *Ubijati satanove sinove, je božja milost* — »Izničtožat' d'javolovo semja — bogougodnoe delo (45 — 210) — izničtožat' (nizko), d'javolovo (vulg.), bogougodnoe (star.). Različno stilno vrednost imajo npr. tudi besede *klatiti se* — *okolačivat'sja* (nizko, 25 — 187), *pošast* — *čudišče* (star., 26 — 188); *križ božji* — *kara gospodnja* (vznes., 32 — 195); *potiho* — *vtixomolku* (pog., 41 — 205) idr.

4.

Zgodba *Leteči angel* je prevedena skrbno, opazen je le rahel premik v prevodu k pogovorni leksiki, npr.: »Dizma je verjel vse, tudi lažem« — »Dizma veril vsem ego rosskaznjam i vran'ju tože« (102 — 303) — za neoznačeno *izmyšlenija*, *vydumki* imamo *rosskazni* (pog.), za *lož'* in *vzdor* pa *vran'ě* (pog.); slovensko ekspresivno označeno besedno zvezo *huronsko vpitje* prevede s *pronžitel'nyj krik* (106 — 306), ki ima v slovarju Ušakova¹⁶ oznako knjiž., enako v slovarju Ožegova; *sedanja podoba zemlje* ustreza *sovremennoe zemnoe oblič'e* (101 — 301), pri tem je rus. *oblič'e* rabljeno v pomenu *oblik* (vnešnji vid). Nekaj svečanosti se drži v rus. primerjavji za slov. « . . . kakor svetnica . . .« — » . . .kak statui svjatyx velikomučenic v cerkvi« (115 — 315).

5.

Tuja žena ima v prevodu spremenjeno ime junaka *Polajnar* v *Poljanar* (138 — 315; 140 — 326). Opaziti je nekaj leksikalnih spodrseljajev, kot npr.: *grešnica* — *bludnica* (star.), kar je rus. *vlačuga*; *parobek* — *pen'* (172 — 354), tj. slov. *panj*, pri Ryžovi je pravilna ruska besedna zveza *lesnaja opuška* (41 — 66); tudi *rob gozda* je pri N. Lebedevi *pen'*: »Na robu (gozda) sta se ustavila« — »Okolo pnja oni ostanovilis'« (175 — 356). Pogovorno besedo *poba* prevede *sorvanec*, lahko bi bil tudi *ozornik*, sicer imata obe besedi enak pomen, tj. *nepridiprav* (139 — 325). Slov. neoznačen glagol *peči* (prenes.) je *terzat'sja* (knjiž, 157 — 341), tako še *povzdigniti* — *prevoznesti* (159 — 342).

6.

V zgodbi *Passer domesticus* že prvi prevedeni stavki usmerijo bralca h knjižnemu stilu, npr.: »Med zemljo in atmosfero kroži nad hišami, polji in drevesi čudna plast prebivalcev, hudomušnih in požrešnih, pepelastih vrabcev« — »Meždu zemljë i nebom, kružas' nad poljami, domami in derev'jami, obitaet udivitel'nyj narod — ozornye, prožorlivyye, pepel'no-serye vorob'ic«

¹⁶ Tolkovij slovar' russkogo jazyka pod redakcij prof. D. N. Ušakova, Moskva 1935—1940.

(274 — 360). V tem kontekstu je rabljen glagol *obitat'*, katerega raba je omejena na knjižno zvrst. Navadno se ta glagol uporablja v pomenu *živeti*, rus. *žit'*. Glagolska besedna zveza *imeti rad* je prevedena *žalovat'* (pog.), tj. *spoštovati*. *Skird za kozolec* ne ustreza (281 — 376), že uvodoma pa rabi pravilneje *vaški kozolec — derevenskij senoval* (274 — 360).

II.

1.

Pohvaliti je treba rusko frazeološko gradivo, ki ga imamo za slovenske besedne zveze. Tu in tam je ruska fraza v besednih zvezah, ki niso v slovenščini frazeologizirane. V primerjavi z Balado je v delih J. Kozaka frazeologija bolj bogata. Izreden smisel za izbor primerne fraze ima M. Ryžova. To ni lahko delo, če upoštevamo, da ima sodobni ruski jezik več deset tisoč frazeoloških enot, slovenskega frazeološkega slovarja pa še ni.

Navajam nekaj najizrazitejših frazeologemov z različnimi stilnimi kvalifikatorji:

»*In od vsake sodrge po nekaj, nemške bodo samo čelade*« — »*Vsjakoj tvari po pare, toľko nemcy v šlemax*« (Romanenko, 82 — 21); »*Pri Rawaruskij smo bežali, da se je kadilo za nami*« — »*Pod Ravaruškoj my dali strekača*« (nizko, 65 — 96, Ryžova); »*Navse zgodaj je bil Matevž v hlevu*« — »*Ni svet ni zarja Matevž byl uže v xlevu*« (pog., 53 — 81, Ryžova); slovenski pregovor: »... *berač ne živi samo od ene hiše*...« je predstavljen »... čto — *by prekormit' ničšego, odnogo doma malo, nužna celaja derevnja*« (Beršadska, 50 — 216).

2.

V *Silhueti slikarja Vesela* pritegnejo našo pozornost nekateri, vezniki, ki imajo v primerjavi s slovenščino označene stilno-plastne, ekspresivne in časovno-frekvenčne kvalifikatorje. Bilo bi netočno povedano, če bi omenjena sodba veljala le za to povest, stilno opazne veznike že srečamo v prejšnjih prevodih. E. Rjabova rabi za posredni veznik *da* in členico *bi* arhaični veznik *daby* (366 — 379), za *ker* pa *ibo* z izrazito knjižnim prizvokom. V *Tuji ženi* imamo za nevtralnega *če* — *koli* (nizko, star., 142 — 328). Zdi se, da bi bila umestnejša raba veznika *esli*. Veznik *koli* še zasledimo v *Gašperju Osatu* kot variantno obliko *kol'* (39 — 203). V *Lectovem gradu* imamo za *ko bi* — *kaby* (slabš.). Tudi Romanenko uporablja veznike, ki imajo v primerjavi s slovenščino stilni premik, npr. *jakoby* (knjiž., star., 152 — 38). Menim, da taki stilni premiki ne morejo škoditi prevodu, saj je raba zgoraj navedenih veznikov precej pogosta v sodobnem ruskem leposlovju, sicer pa vzpostavlja vsak prevajalec po svoje intimen odnos do umetnine.

3.

Marsikatera slovenska beseda ni dobila ustrezne ruske v prevodu, kot npr. *sorščica* — *drugie xleba* (Ryžova, 18 — 37); *tepka* — *gruševoe derevo*, *gruša* (Romanenko, 28 — 7, Ryžova, 31 — 53); *frakelj* — *čarka* (Ryžova,

81 — 116); *gambovci — jabloka* (Ryžova, 104 — 146); *klonica — saraj* (Beršadska, 40 — 204); *pručica — skamejka* (Beršadska, 41 — 206) idr.

Absolutnih ekvivalentov tudi ne moremo imeti, ker je treba upoštevati specifičnost življenja slovenskega in ruskega naroda.

III.

1.

Velikokrat prevajalci transformirajo leksiko, dele stavkov, cele stavke ali tudi daljše kontekste. Značilen primer transformacije v Baladi je naslednji kontekst: »*Hm, kajpak! . . . Kdo ti je včasih tako govoril? Peter Majcen je zlezal vase. Začutil je nekakšno žalost v srcu, ki se je kmalu pretočila v obup, obup se je zgostil v tesnobo, tesnoba se je strčila v kamen, ki mu je mrzlo obležal v drobu. Ogenj ustvarjalne radosti, ki mu je prej ožarjal obraz, je ugasnil; poteze skrbi in bridkosti so oživele in so se mu zasmejale kot premaganemu starcu*« — »*Nevedomaja pečal', počti otčajan'e, toska ledjanoj glyboj navalilas' na ego dušu. Plamja tvorčeskoj radosti, tol'ko čto ozarjavšee lico, pogaslo. Da, tak vseгда! . . . A počemu: Otkuda èta trevoga, otčajan'e, èta toska?*« (43 — 10). Tu imamo nasproti 12 slovenskim stavkom v prevodu 6. Spremenjena je tudi vsebina in organiziranost stavkov, slovenski opisni deležnik na -1 nadomešča ruski tvornopretekli na -vši, za slovensko modalno členico nimamo ustrezne ruske, slovenski vprašalni stavek v začetku nadomeščata dva vprašalna stavka, postavljena na koncu; stopnjevanje obupa in tesnobe je v slovenščini dosti bolj poudarjeno kot v prevodu. Razumljivo, slovenski smisel stavka je okrnjen. Po drugi strani pa so v prevodu izpuščeni celi stavki, nekateri transformirani stavki pa tudi močneje poudarjajo to ali drugo misel z besednimi dopolnili, tako npr. prevod močneje podčrtava nemško surovost: »*Preskočil je nemški vojak in ga sunil s škornjem*« — »*K nemu podskočil nemeckij soldat i udaril ego prikladom*« (tj. s puškinim kopitom, 111 — 28).

2.

Ryžova rabi prihodnji čas za slovenski pretekli (str. 25 — 46), kar si razlagam kot specifičnost rabe ruskega glagola glede na vid. Ti glagolski odstopi so prav gotovo še najmanj raziskani.

Posebej velja pohvaliti, da Lectov grad nima izpuščenih ali dodanih stavkov in je glede na to izmed vseh omenjenih ruskih prevodov najbolj zvest slovenskemu pisatelju.

3.

Nekaj kritičnih misli naj še zapišemo o opombah k prevodu Kozakovih del. Ruskemu bralcu ne daje pravilne informacije opomba na str. 200: »*Gospovetskij kamen' — kamen' na Gospovetskom pole (pole bož'ej materi) v Sloveniji, vozle ktorogo v VIII — XV vv. proisxodila toržestvennaja ceremonija izbranija slovenskix voevod*«. Gospovetsko polje je nekdanj res bilo slovensko ozemlje, zdaj je ta del severne Koroške, kjer še živijo Slovenci, pod republiko Avstrijo, ne pa sestavni del ozemlja SRS, kot pojasnjuje pre-

vajalka. Tudi opomba: »Miklova Zala« — p'esa slovenskoga dramaturga Jakoba Sketa (1852 — 1912)«, str. 373, je napačna. Povest Miklovo Zalo je zares napisal Jakob Sket, dramtiziral pa jo je Jakob Špicar (1884 — 1970).¹⁷

Ob zaključku naj še opozorim na dejstvo, da je v povojnem času prevedeno v ruski jezik veliko slovenskih literarnih umetnin. Prevajalci so priznani slavisti iz Moskve in Leningrada. Prevajajo zlasti I. Cankarja, C. Kosmača, A. Ingoliča, Prežihovega Voranca, F. Bevka, F. S. Finžgarja — od mlajših pa T. Svetino, P. Zidarja, M. Kolarja, S. Rozmana, I. Potrča . . . in seveda slovenske pesnike, tako iz preteklosti kot iz najnovejšega časa. Leta 1977 je izšla v Moskvi »Poèzija Evropy« v treh delih. Evropsko poezijo predstavljajo izmed slovenskih poetov: Oton Župančič, Alojz Gradnik, Srečo Kosovel, Matej Bor, Ivan Minatti in Lojze Krakar.

V svojem pretresu nekaterih slovenskih literarnih besedil v ruskem prevodu nisem skušal zapisati šolskih ocen o prevodih tega ali drugega prevajalca. Izogibal sem se izrazov »odličen prevod«, »čudovit prevod«. Pred svojimi očmi sem imel dela pomembnih slovenskih pisateljev in prav tako pomembnih ruskih prevajalcev. Dobro se zavedam, da je prevajanje garaško delo — ali naj povem po rusko: »čèrnaja rabota«. Nepotrebno je govoriti, da nimamo dobrega slovensko-ruskega slovarja, kar še v največji meri opravičuje leksikalne neustreznosti. Celotno prevajalsko delo ruskih slavistov je zelo pomembno.

¹⁷ France Koblar, Slovenska dramatika, Prva knjiga, Lj. 1972.